

Václav Hořejší: Peníze už nejsou pro vědu hlavním limitem

"Podmínky, které tady vědci mají, přestávají být dramaticky odlišné od těch, na které jsou zvyklí v západní Evropě nebo v Americe," říká ředitel Ústavu molekulární genetiky Akademie věd.

reklama

PRAHA, 27. dubna 2007 (iHNed.cz)

Jaké má podle vás česká věda podmínky?

Ve srovnání s tím, jak jsme na tom byli před deseti lety, máme mnohem lepší podmínky. Neříkám, že jsou ideální. Například dávný závazek našich vlád, který se stále opakuje 12 let, že dosáhneme průměru starých členů EU 0,7 procent HDP věnovaného z veřejných zdrojů na výzkum a vývoj, se stále neplní a dokonce se k němu ani nepřibližujeme. Pořád je to něco okolo 0,6 procent. Na druhé straně HDP za posledních 12 let výrazně vzrostl. Když si uvědomíme, že v absolutních číslech dává letos stát na výzkum a vývoj víc než 3x tolik než před deseti lety, pak je skoro na místě výraz "nebe a dudy". Peníze už nejsou hlavním limitujícím faktorem.

Nicméně to, že nedosahujeme ani průměru EU není dobré. Jak jste řekl, není ani moc vůle jej dosáhnout.

Já nevím, zdálo se mi, že ta vůle byla. Aspoň do loňského roku to vypadalo tak, že kolem roku 2010 bude dosaženo dokonce 1 procenta HDP.

Co se stalo?

Mezitím byly volby.

Současná vláda nemá vůli v tom pokračovat?

Nevím. To, co teď zažíváme, není podle mého názoru reforma, ale ve skutečnosti jsou to ty známé "balíčky", které známe z doby před 10 lety. V situaci, kdy se mohutně šetří, se výrazný nárůst dá těžko očekávat. Říkají nám, že můžeme být rádi, že nám neuberou. Nemohu ovšem příliš křičet, že pokud nedostaneme 0,7 procent HDP, tak zkrachujeme. Tak to není. Jsou důležitější problémy.

Jaké?

Značná část peněz, které se na výzkum vynakládají (a není jich málo, letos je to asi 22 miliard ze státního rozpočtu), nejsou vynaloženy efektivně.

Takže problém není množství peněz, ale nakládání s nimi?

Trvám na tom, že 0,7 procent HDP je oprávněný požadavek. Na druhé straně je pravda, že se málo dbá na to, jak efektivně se prostředky rozdělují a využívají.

Existuje nějaký jednotný systém hodnocení efektivnosti práce vědeckých ústavů?

Zaplaťpánbůh aspoň v zásadě již existuje. Pořád je to ale v rukou Rady vlády pro vědu a výzkum, která je pouze poradním orgánem vlády, ale nemá žádné rozhodovací pravomoci. Všechno záleží na politických rozhodnutích. Opakovaně říkám, že je velká škoda, že nemáme ministerstvo pro vědu a výzkum. Mělo by větší váhu, kdyby se někdo na vysoké vládní úrovni věnoval vědě na plný úvazek. Formálně to vypadá báječně - předsedou rady je nyní premiér, v minulosti to byli místopředsedové vlády, takže by se zdálo, že je vše v pořádku.

Opravdu?

Problém je v tom, že to vždy to bylo tak, že onen místopředseda vlády měl na starosti ještě hromadu jiných věcí, přičemž věda byla jedna z těch "menších". Tím víc to asi platí, když je předsedou premiér. Daleko lepší by bylo, kdyby byl nějaký, to bych podtrhnul, kvalitní ministr pro výzkum a vývoj.

Dovedl byste si nějakého takového představit?

Ano, určitě bych věděl o řadě lidí. Musel by to být někdo, kdo má dlouholetou praxi v tom, že sám svými rukama a hlavou dělal výzkum a vývoj, tedy všeobecně vážený badatel, samozřejmě i s nezbytnou manažerskou zkušeností.

Kdo by to byl?

Napadá mě např. současný předseda Akademie věd Václav Pačes, někteří další členové vedení Akademie věd, dlouholetý místopředseda Rady Vladimír Viklický nebo někteří progresivní univerzitní vědečtí manažeři. Schopných lidí by se určitě našla celá řada. Bohužel je ale asi realitou, že politická hlediska jsou daleko důležitější. Proto není volání po tom, aby se vytvořilo ministerstvo pro vědu a výzkum v naší vědecké komunitě přijímáno s příliš velkým nadšením. Když to říkám, tak mě kolegové varují, že by to nakonec skončilo tím, že by

tam dali člověka, který by tomu stejně nerozuměl, ale měl by v kapse tu správnou stranickou legitimaci...

Nevíte o někom, kdo by splňoval jak politická, tak odborná kritéria?

Ne. V tom se moc neorientuji. Myslím ale, že každá strana by jen vydělala na tom, kdyby na takový post poslala schopného nestraníka namísto neschopného straníka.

Jací jsou lidé, které máte ve vědeckých ústavech k dispozici?

V současné době u nás v přírodovědeckých oborech máme poměrně dost výzkumných týmů na skutečně dobré evropské úrovni, které jsou vedené dostatečně kvalitními lidmi. Takový solidní evropský průměr. To může někomu znít trochu hanlivě, ale to je naopak pochvala! Bohužel ale máme příliš mnoho hlubokého podprůměru. Něco mezi třetinou až polovinou peněz je podle mého názoru vynaloženo neefektivně do institucí a týmů, které dělají špatný výzkum.

Proč se do toho peníze dávají?

Celý systém našeho výzkumu a vývoje byl samozřejmě těžce poznamenán lety před rokem 1989. Proces změny je pomalý a obtížný, byť to po těch letech od revoluce působí možná už jako hloupá výmluva. Vychovat novou generaci vědců trvá ale mnoho let. Nesmíme zapomínat, že první polovina devadesátých let byla pro nás velmi obtížná, v některých směrech možná dokonce obtížnější než konec 80. let, z pochopitelných důvodů byly tenkrát jiné priority. Věda jde u nás jednoznačně nahoru vlastně teprve několik málo let. Teprve v posledních letech se začínají vracet mladí lidé z dlouhodobých zahraničních pobytů, a to je ta největší naděje.

Skutečně se vrací?

Ano. V našich oborech se jich vrací poměrně dost. Zvláště pokud mohou pracovat v takovém krásném prostředí jako máme nyní my v naší zbrusu nové budově. Naše instituce je navíc celkem dobře financovaná. Podmínky, které tady navrátilci mají, přestávají být dramaticky odlišné od těch, na které jsou zvyklí v západní Evropě nebo v Americe.

Co jejich finanční podmínky?

Platy vědeckých pracovníků už také nejsou tak špatné jak bývaly. Na našem ústavu vzrostl průměrný plat oproti roku 2004 o téměř pět tisíc na 28 100 Kč. Tam jsou zahrnuti všichni od uklízečky, přes studenty až po ředitele. Vědečtí pracovníci měli v roce 2006 průměrný plat 46 300 Kč, opět je zde nárůst oproti roku 2004, a to o

sedm tisíc. Pokud o někoho hodně stojíme, například o kvalitního navrátilce, tak mu můžeme dát i o dost víc než je průměr.

Ale co ti méně pracovití vědci a méně efektivní obory? Co se stane s nimi?

V první řadě musí někdo opravdu chtít s tím něco dělat. Například v Akademii věd se stalo už v 1993, že byla zrušena více než třetina ústavů a počet pracovníků byl zredukován na polovinu. Bylo to uděláno docela dobře. Redukce se týkala té horší části.

Takže už úplně nejhorší část nemáte?

To rozhodně nemáme; přesto si ale myslím (a nejsem sám), že v Akademii je stále ještě řada dosti slabých ústavů, a že i v těch lepších ústavech je dost skupin, se kterými by se mělo něco udělat. Buď zrušit nebo je zásadně zreformovat. Říkám to s dobrým svědomím. Před tím, než jsme se měli nastěhovat do naší nové budovy, byly laboratoře našeho ústavu "rozstrkány" na několika místech. Když se naskytla možnost nové budovy, tak jsme si řekli, že by bylo velmi nezodpovědné přestěhovat jednoduše vše tak, jak to je, a tak jsme provedli dost zásadní reorganizaci. Téměř třetina skupin, které byly na konci z hlediska efektivnosti a perspektivnosti, byla zrušena. Místo nich jsme vypsali mezinárodní konkurz na nové vedoucí skupin. Přesvědčili jsme se, že to jde udělat, a myslím, že výsledek bude dobrý. Myslím, že to nakonec nebyla žádná tragédie ani pro lidi z těchto zrušených skupin - někteří byli přijati do nových skupin, jiní si našli práci v jiných institucích, další odešli do penze.

A co obavy z toho, že někdo zůstane nezaměstnaný?

Ukázalo se, že byly neoprávněné. Jak už jsem řekl, všichni tito vysoce kvalifikovaní lidé si našli jiná místa. V českém výzkumu opět platí známé "nejsou lidi".

IHNed.cz Česko

Autor/ři: Ludmila Hamplová